

Ivan Fuček

IZ SUSRETA S KARD. ŠEPEROM

Ovo priopćenje neće biti ni sinteza ličnosti pokojnog kardinala Šepera ni analiza njegova životnog djelovanja, nego, jednostavno, moje sjećanje na njega, sjećanje koje bi ipak željelo osvijetliti i njegova djela i njegov lik. Zaredio me za svećenika 1955. Dolazio sam s njim u bliži kontakt tijekom 12 godina svojih upravnih službi u Hrvatskoj pokrajni DI. Nakon toga uvijek smo ostali povezani, napose zadnje godine u radu Međunarodne teološke komisije kojoj je on predsjedao sve do jeseni 1891.

Pročitao sam i poslušao više-manje sve što se ovih dana o njemu kazalo.² Ne želim ništa od toga ovdje ponoviti. Dopuštam sebi da budem osoban. A kanim iznijeti tek neka sjećanja koja mi među mnoštvom uspomena na njega nekako više izranjaju na horizontu. Možda će nekoga zanimati, možda čak i pokojeg pokojnikova životopisca. Zapamćenja su jednostavna, kao što je i osoba kardinala Šepera bila jednostavna. Ona u nekim vidicima mogu biti i varljiva, nadam se ni u čemu bitnom. Stoga izravni navodi prema sjećanju ne mogu imati veću vrijednost no što dopušta sama narav takvih navoda.

Ne iznosim kronološki, nego obratno: najsvježije su uspomene ove posljednje, pa malo ranije, a na trećem mjestu smještam starije događaje.

¹ Kao provincijal Hrvatske pokrajine Družbe Isusove od 1962. do 1968. i kao rektor Kolegija na Jordanovcu (u kojem radi Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove) od 1969. do 1975.

² Pišem ova sjećanja od 9. do 11. siječnja 1982. u Rimu.

U nedjelju prije Božića (20. prosinca 1981.) podosmo o. P. Galauner i ja posjetiti bolesnog kardinala na kliniku Gemelli. U pola sata trebalo je da ga posjeti više od dvadesetak osoba koje su čekale na red da uđu u bolesnikovu sobu. Liječnica — dežurna toga poslijepodneva — strogo je nadzirala da se nitko ne zadrži duže od dvije minute. Već i to ograničenje potaknulo me je na razmišljanje o stanju bolesti. Njegova sestra Ivka usudila se ipak zadržati duže, i pri svršetku, kad su se posjetioci izredali, poći do kreveta po drugi put. Bila je vrlo ozbiljna. A č. sestra Laurencija, koja ga je godinama marno posluživala, pošto se vratila iz njegove sobe, sakrila se na dnu hodnika da obriše suze. Ja ga, ušavši, najprije nisam smjesta prepoznao: promijenjena i već prozirna lica, pod kistikom, mršav i nemoćan, s očima koje nešto traže i mole ležao je kao predan drugima na milost i nemilost. Bio sam pod dubokim dojmom koji sam nastojao sakriti: tako izgleda čovjek prije smrti, znam iz iskustva s umirućima. Htio je duže razgovarati, ali nije dopuštala naredba. Bilo mi ga je duboko žao u takvom bespomoćnu stanju. Zaželio sam mu sretan Božić, na što se on iznenadio: »Znači, ostat ću i za Božić ovdje. Još mi o tome nisu ništa rekli. Hvala Bogu!« Galaulo me ovo predanje: vjeran vojnik na straži do kraja! Svijeća će uskoro utnuti. Ovakvi bljeskovi potvrđuju sjaj koji je sjao čitav život. Nije slutio da su to zadnji dani. Ali i ovaj posljednji susret s njim potvrdio mi je autentičnu ličnost kardinala Šepera. Da, takav je bio uvijek — hrabar u patnji, predan do kraja, osamljen na svom putu služenja Crkvi. Njegov »hvala Bogu« za mene je vrijedio kao božićna trodnevnica.

Dan prije Stare godine (30. prosinca 1981.) rano ujutro telefonira mi o. S. Schmidt iz Brasilianuma³: »Jutros u tri sata na klinici Gemelli preminuo je naš kardinal Franjo Šeper. Sveti će Otac imati misu zadušnicu u subotu 2. siječnja: još se ne zna točan sat. Potom će tijelo biti prevezeno u Zagreb i ondje pokopano.« Malo nakon toga javlja istu vijest o. Ligier,⁴ a zatim i nekoliko drugih otaca iz kuće. Smjesta sam obavijestio oca rektora Gregorijane i superiora kuće.⁵ Zatim sam pošao u kućnu kapelu pa na terasu na molitvu: bio sam iznenađen, pogođen i zato rastresen.

Mnogo otaca-profesora izrazilo mi je sućut zbog njegove smrti i svatko je od njih dao neke vrijedne primjedbe na njegov život i djelovanje. Tek sam nešto od toga upamtio. »Kardinal Šeper jedan je od onih rijetkih crkvenih ljudi

³ Otac Stjepan Schmidt DI, naš Đakovčanin i pripadnik Hrvatske pokrajine DI, radi u Tajništvu za jedinstvo kršćana kao osobni tajnik kard. J. C. Willebrandsa, a prije u istom Tajništvu kao osobni tajnik kard. Beae, čiji studijski životopis upravo sprema.

⁴ Luis Ligier, iz Franc. prov. DI, dugogodišnji profesor dogmatike na Teol. fakultetu Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu, prof. na Papinskom institutu »Brak i obitelj«, konzultor Kongregacija za nauk vjere i za disciplinu sakramenata te Komisije za reviziju crkvenog prava.

⁵ Rektor Papinskog sveučilišta Gregoriana (PUG) jest otac Urbano Navarrete, iz Španjolske prov. Aragon DI, profesor kanonskog prava na Pravnom fakultetu PUG, konzultor Svete kongregacije za nauk vjere, Sv. kongregacije za proglašenje svetaca, Tajništva za jedinstvo kršćana i za Komisiju revizije crkvenog prava. Superior kuće i vice-ректор jest otac Edouard Hamel, francuski Kanađanin, profesor moralne teologije na Teol. fakultetu PUG, član Međunarodne teološke komisije.

koji služe Crkvi do potpunog iscrpljenja. Već davno je govorio da je bolestan, ali su ga ljudi i dalje puštali u golemom mnoštvu poslova. Radio je ustrajno i bez riječi, bez odmora, baš do krajnjih mogućnosti. Napokon je Papa primio njegovu ostavku, a on kao da je tada odahnuo: 'Dosta, više nisam potreban. Možete me pustiti da odem i počinem u Bogu'« (K. Huber).⁶ Kanadanin H. Carrier, koji je godinama bio rektor Gregorijane, reče: »Bio je drag čovjek, uvijek ljudski blizak, pristupačan, jednostavan, ničim nije naglašavao svoje dostojanstvo, ponizan, davao je prednost drugima, učio je sam od drugih.«⁷ Poznati pisac filozof J. B. Lotz, koji ga je poznao još od 1927. kad je Šepera prvi put susreo u Germanikumu, iznenađen kardinalovom smrću kao da nije imao riječi. A onda se prisjetio: »Ah, siromah! Napatio se slučajem Künga. Ja mislim da mu je i to srušilo zdravlje. S velikom finoćom postupao je prema njemu. Godinama mu je ležao na plećima taj teret. Pomogao mu ga je ponijeti kard. Ratzinger, koji je prema Küngu bio odlučniji.«⁸ Malo poslije toga susreo me prijatelj hrvatskih isusovaca još od doba kad je bio provincijal Austrijske provincije DI (tamo do 1965.) otac J. Schasching: »Jeste li čuli? Umro je kard. Šeper. Bio je velik čovjek, drag prijatelj, pronicav i inteligentan. Dopustio je da pokraj njega i drugi rade. Nije htio sam sve voditi i rješavati. S njim je bilo ugodno surađivati.« Vrijedno je spomenuti i ono što mi reče P. Blet, Francuz: »Biskup Lefèbvre zadao je ne malu glavobolju kardinalu Šeperu. Izgleda da je pokojnik s njim bio nevjerojatno strpljiv. Slučaj još nije riješen. To ostaje kardinalu Ratzingeru kao i Schillebeeckxov slučaj. Ali kardinal Šeper u svemu se ponio mudro i razborito, smireno i uvijek spreman na čekanje da i Bog rekne svoju riječ, a ne da dođe neka prenapla ljudska. Čuo sam da je Lefèbvre obećao da neće zarediti nijednog biskupa.«¹⁰ Meni je, moram priznati, tolik odjek smrti među profesorima na Gregorijani bio drag. Nisam čuo nijednu negativnu izjavu o pokojniku. A sve što se o pokojniku reklo bilo je iskreno, spontano, onako kako se običava reagirati »od prve«.

Vraćali smo se otac A. Mruk i ja s mise zadušnice za pokojnog kardinala (2. siječnja 1981.) iz bazilike sv. Petra. Cijelim smo putem komentirali događaj, napose izvanrednu homiliju sv. Oca i prvoklasnu svečanost — kakva se ovdje ne viđa prigodom smrti nekog kardinala. Naprijed su išli oci S. Lyonnet i L.

⁶ Karlo Huber, Nijemac iz Münchenske provincije DI, profesor filozofije na Filozofskom fakultetu PUG i na Institutu za religiozne znanosti PUG.

⁷ Hervé Carrier, francuski Kanadanin, profesor sociologije na Fakultetu socioloških znanosti PUG, delegat istog Sveučilišta za odnose s međunarodnim sveučilištima, konzultor Tajništva za jedinstvo kršćana, stručnjak za kulturu Sv. Stolice u Evropskom parlamentu, član (a do nedavna višegodišnji predsjednik) Biroa Konferencije rektora sveučilišta Evrope (C. R. E.).

⁸ Johannes Baptist Lotz, professor emeritus filozofije na Fil. fakultetu PUG; svojedobno predavao je filozofiju u Münchenu i Frankfurtu, član je Münchenske provincije DI.

⁹ Johann Schasching, pripada Austrijskoj prov. DI, dekan Fakulteta socioloških znanosti i prof. na istom fakultetu PUG.

¹⁰ Otac Pierre Blet, član Francuske prov. DI, prof. novovjekovne povijesti na Fakultetu crkvene povijesti PUG i profesor povijesti diplomacije na Papinskoj crkvenoj akademiji.

¹¹ Otac Antun Mruk, iz Južne poljske provincije DI, nama poznat kao bivši asistent Slavske asistencije DI, profesor povijesti moralne teolog. na Teol. fakultetu PUG, apostolski egzaminator rimskog klera.

Ligier.¹² Ovaj posljednji, pošto smo stigli u atrij Sveučilišta, počeo je komentirati neke detalje, napose pontifikal prve klase, osobnu notu koja se osjetila u govoru sv. Oca, dostojanstvo liturgije — kakvo je prigodom neke zadušnice malokad doživio, a onda je još posebno naglasio: »O da, kardinal Šeper bio je naš veliki prijatelj. On je volio Družbu Isusovu. Ipak je razlikovao isusovce, nije se slagao sa svim što se u Družbi događalo nakon II. vatikanskog. A na položaju prefekta Kongregacije za nauk vjere znao je o nama više od drugih Ali on je bio rijetko plemenit čovjek, diskretan, human. To je velik gubitak za Crkvu i vašu Crkvu u Hrvatskoj.« Zatim se Ligier opet vratio na neke detalje iz Papina govora: »Jeste li primijetili kako je Papa naglasio da je Šeper studirao na Gregorijani? Pa to je čast za naše Sveučilište. Još jedan, dakle, bivši student koji je osvjetlao lice ovog Zavoda.«

Drugi dan (u nedjelju 3. siječnja) našao sam se za stolom zajedno s ocem J. B. Lotzom. On ovih dana završava rukopis ne znam koje svoje knjige po redu. Tema će joj biti o kršćanskoj kreposti humora. Priča mi kako je 1927., pošto je završio trogodišnji studij filozofije, bio poslan iz Njemačke u Rim da u njemačko-mađarskom zavodu Germanikum bude korepetitor studentima filozofije. Tamo je, kao studente, zatekao dvojicu kolega iz Zagreba, sada već dva pokojna hrvatska kardinala: starijega Alojzija Stepinca i mlađeg Franju Šepera. »Sjećam ih se vrlo dobro. Bili su to mladići s velikim autoritetom kod drugih studenata i poglavara. Doduše, nijedan od njih nije se bavio spekulacijom, ali su obojica bili marljivi i talentirani studenti. Mnogo su obećavali. Stepinac sabran i s malo riječi, odmjeren, čovjek molitve i duhovnog života, isticao se temeljitom solidnošću u svemu. Šeper blizak i prijazan, uvijek vedar i široko nasmijan, pristupačan i trajno zaposlen. Već se onda doimalo da mu je, uz dužnost, čovjek važniji od svega ostalog. Svatko je rado boravio u njihovu društvu.«

Veličina čovjeka, kršćanina i vjernika, svećenika i ljubitelja svoga naroda plebiscitarno se pokazala prigodom zadušnica u Rimu i u Zagrebu, pa i u dane prije toga, tako da je, nakon povratka iz Zagreba, Papin izaslanik kardinal P. Bertoli ovdje u Rimu sav ushićen pripovijedao o zanosu kod tih svečanosti o »kremenitoj vjeri hrvatskog naroda«, o »silnom autoritetu koji je pokojnik uživao u svojoj Domovini«. Tako se i opet obistinila izreka: »Smrt jasno pokaže što je tko.«

Oko nedavnih događanja

Sjećam se prošle sjednice Međunarodne teološke komisije (od 1. do 7. listopada 1981.) Dobro se opažalo da je iscrpljen. Ali rado priznajem da me je jednostavno zapanjio svojim ponašanjem kroz čitav tjedan uistinu naporna rada: svaki dan cijelo prijepodne i poslijepodne. Pred nama su stajali kupovi papira (znanstvenih teoloških studija) koje je trebalo pomno proučiti. Bilo je očito da je upoznat sa svime. Dolazio bi izjutra gotovo neprimjetno kao i svatko od prisutnih: samo se stvorio među nama ulazeći smjesta sa svom spontanošću u raz-

¹² Vidi bilj. 4. o Ligieru. Otac Stanislas Lyonnet, član Franc. prov. DI, dugogodišnji profesor na Papinskom biblijskom institutu, urednik »Biblica et Orientalia« i »Analecta Biblica«, konzultor Svete kongregacije za nauk vjere. Ove je godine pozvan da sv. Ocu održi duhovne vježbe.

govor sa svakim koga bi susretao u dvorištu, u hodniku, u auli predavanja. Počinjao je, predmoleći latinski, zazivom Gospine pomoći: »Sedes sapientiae, ora pro nobis« — Prijestolje mudrosti, moli za nas! Tri sata, uz mali predah, on bi na svom mjestu nadstojnika pažljivo slušao sva predavanja, pratio govore diskutanta, sudjelovao u svemu. Sam, međutim, nije raspravljao niti je stavljao bilo kakve primjedbe na referate, prigovore, odgovore i sl. Za odmora zadržavao bi se u vrlo srdačnom razgovoru sad s ovim sad s onim, kako bi tko naišao. Vidjelo se da svatko želi ponovno s njim razgovarati. Okretno bi se prebacivao iz jednog jezika u drugi, kako su zahtijevale prilike, a htio je poštivati jezike i narodnosti. Isto bi činio kad smo završavali posao i napuštali dvoranu polazeći na ručak ili večeru. Točno bi dolazio i počinjao u minutu, iako nije uvijek lako stići na vrijeme zbog katkad nepredviđeno gustog prometa na rimskim ulicama, a onih je dana, osim toga, padala i obilna kiša. Istom kad je trebalo da skup obavijesti o primanju kod sv. Oca i kad je, prema Papinoj želji, predložio temu za slijedeću sjednicu (za mjesec listopad 1982.), progovorio je javno lijepim ujemačkim jezikom, tonom i načinom koji osvaja i unosi olakšanje, raspoloženje, rekao bih i oduševljenje. Nije prošlo ni pola sata diskusije o prijedlogu, a teolozi su već bili jedinstveni u izboru teme, u okvirnom programu i rasporedu, čak i u imenima glavnih predavača, iako je prije toga sve bilo dogovoreno za drugu temu. Taj bi rad imao poslužiti Biskupskoj sinodi za godinu 1983., ali uz uvjet da se u Teološkoj komisiji završi već u jesen 1982.

Opazio sam da takav način i držanje kardinala Šepera za cijelo vrijeme sjednice odgovaraju željama sudionika. Zbog toga su ga svi poštivali. P. Y. Congr, mentalno posve svjež, ali nepomičan u bolesničkim kolicima bio je uvijek vrlo zadovoljan kad bi mu se kardinal svratio i zadržao se s njim u razgovoru. Svi su opazili da kardinal vodi brigu o svakom sudioniku, ne kao neki šef organizacije, nego kao prijatelj i otac obitelji. Zato se svatko želio naći u njegovu društvu. A kad smo u utorak 6. listopada bili primljeni kod sv. Oca u Castel Gandolfu, svi smo imali prilike biti svjedoci toga s kolikom jednostavnošću i prisnošću govori s Papom: kao dvojica kolega koji stvaraju dobro raspoloženje posjetiocima. Toga prijepodneva zaboravilo se na papinski ceremonijal, što je posebno došlo do izražaja u dugom nizu minuta kad se Papa pozdravljao sa svakim članom Međunarodne teološke komisije i s njim — po mogućnosti na njegovu materinskom jeziku (sa mnom na hrvatskom!) — ulazio u neposredan razgovor.

Kardinal Šeper bio je jedan od onih tipičnih kremenitih vjernika koji djetinjom predanošću primaju nauku Crkve. U slučaju neke nejasnoće ili nesporazuma ne bi stavljao u pitanje učiteljstvo nego radije sama sebe. Sjećam se jednog ili drugog razgovora posljednjih godina, kad se znao gorko potužiti na neke inovacije, na nove teološke teze i sl., ali i ljudski plemenitih i poštenih crta njegova karaktera: »Možda ti teolozi ipak imaju pravo. Čujte, oni sigurno dobro misle. Mi im nikad ne smijemo pripisati zlu volju. Različiti njihovi postupci ipak mi se ne čine razboriti, napose kad se objavljuje u nestručnim časopisima ono što može nemalo zbuniti savjesti dobrih vjernika.«

Nekad smo zašli u pitanje discipline u redovima. Tu je bio nepopustljiv i nepomirljiv s nekim novim načinima, osobito s civilnim odijelima, pa i kod redovnica. U tom mi smislu, nakon kardinalove smrti, i reče spomenuti otac K. Huber: »Nije li kardinal Šeper u svom karakteru nosio jednu diskretnu, ali ipak tu i tamo zamjetljivu crtu onog tipičnog kršćanskog pesimizma koji se boji i odviše strepi?« U daljnjem razgovoru moj se sugovornik ispravio riječima: »Doduše,

Šeper je bio asket u izrazitoj mjeri, a to mnogo tumači. Dobiva se dojam da je u izdržljivosti i u radu za Crkvu išao do heroizma: nije se ni najmanje štedio.¹³

S druge strane, kad se jesenas (1981.) iz Opatije vratio u Rim o. Galauner, koji je ondje u studenom održao nekoliko tečajeva duhovnih vježbi za svećenike, pa kad je kardinalu iznio svoj odličan dojam o našim hrvatskim svećenicima, kardinal je sa svom odlučnošću potvrdio: »Naši su svećenici izvrsni. Mi, hvala Bogu, imamo tolik broj uzornih svećenika!« Znam, i sam potvrđujem da je kardinal umio izraziti svoj ponos na naše svećenstvo i redovništvo općenito. I upravo zbog te ljubavi, zbog želje da haljina naše Crkve sa svih rubova i u svakom svom detalju bude neokaljana, otvoreno bi znao kritizirati ono što je smatrao da se tome protivi.

Tako mi je nekom zgodom s nostalgijom ocrtavao dnevni red u Germanikumu u doba svoga i Stepinčeva studija. Disciplina točnog ustajanja i lijeganja, zajednička misa, dani ispovijedi i redoviti razgovori s ocem duhovnikom, svakidašnje zajedničko moljenje onih dugih latinskih Litanija svih svetih s dodatkom isusovačkih svetaca, zajednički obrok, čitanje kod stola, lijepe i često duhovite rekreacije, disciplina latinskog i njemačkog jezika u kući: »Živjeli smo u Germanikumu kako su onda živjeli isusovci u svojim zajednicama. Ali sada su i isusovci drukčiji... A Germanikum se više ne može prepoznati. Svi hodaju u civilu, rektor nosi kravatu, pitomci brade i traperice...« Ali onda je, kao zamislivši se, dodao: »Ma i nisu važne te izvanjske stvari, premda mi stariji za njima žalimo. Glavno je duh. Daj, Bože, da duh ne oslabi! Šteta je što su zbog tih nekih stvari i neki biskupi pomalo izgubili povjerenje, pa nerado onamo šalju svoje bogoslove.«

Opet nekom prilikom razgovarali smo o duhovnosti sv. Ignacija i o životu prema Ignacijevim duhovnim vježbama. Smatram velikim povjerenjem kad mi je otkrio da od doba svog boravka u Germanikumu kao student teologije moli svaki dan određenu molitvu u čast sv. Ignaciju. Naglasio je ovo »svaki dan«. Nisam ga dospio pitati je li to poznata, inače poduga, molitva koju je nekad bio sastavio otac Ribadeneira, Ignacijev nećak, ili koja druga, jer me zatekao pitanjem: »Koji su to isusovci koji svaki dan mole molitvu u čast sv. Ignaciju, svom utemeljitelju?« Iz tog malog detalja može se zaključiti o kardinalovoj ljubavi prema sv. Ignaciju, njegovoj duhovnosti i Družbi Isusovoj. Očito je da je želio slijediti karizmu sv. Ignacija u vjernosti kako ju je doživio već u Marijinoj kongregaciji u Palmotićevoj kao srednjoškolac, a onda kao student bogoslovije u Rimu. Vjernost jednoj molitvi duža od 50 godina odmah pokazuje da se ne radi o labilnoj osobi nego o čovjeku neobično isklesana karaktera. Pedesetgodišnja vjernost malim stvarima upućuje na njegovu vjernost u bitnim i temeljnim: »Tko je u najmanjemu vjeran, i u najvećem je vjeran; a tko je u najmanjem nepošten, i u najvećem je nepošten« (Lk 16, 10).

I još jedna sitnica neka bude ovdje spomenuta. U Rimu, kao kardinal, nikada nije zaboravljao na nakane Apostolata molitve. Te nakane odobrava sv. Otac, a tiska ih kurija DI u Rimu. Svake godine prije Božića on bi našeg asistenta o. Galaunera podsjetio na nove nakane. S radošću i zahvalnošću ih je primao. To su bile njegove mjesečne nakane: opća nakana za potrebe opće Crkve i posebna nakana za misije. U to je uokvirivao svoju pobožnost. A dobro se sjećam kako mu je te nakane u Zagrebu u čestitci za Božić uvijek slao provincijal

¹³ Vidi bilj. 6.

otac Kukula. Jednog sam mu ih Božića bio ja donio. A od 1962. do njegova odlaska iz Zagreba sâm sam mu ih slao ili donosio. Nakane Apostolata molitve za njega nisu bile beznačajan listić. On je u njima gledao želju i blagoslov sv. Oca i goruće potrebe Crkve za koje valja moliti svakog mjeseca čitave iduće godine. Možda je i to bio jedan od razloga njegove duboke pobožnosti Srcu Isusovu. On je, naime, kao župnik u Trnju, rado sudjelovao u raznim svečanostima u bazilici Srca Isusova u Zagrebu. A kao nadbiskup, redovito bi vodio sve glavnije obrede, ne samo za blagdan Srca Isusova, nego i inače kad bi bazilika nešto slavila. Uostalom, to je ona bazilika u Palmotićevoj gdje se on, kao srednjoškolač, susreo s o. Brunom Foretićem, kome se bio posve povjerio i koji mu je značio izvanredno mnogo. On ga je vodio kroz Marijinu kongregaciju u kojoj je sazrijevalo njegovo svećeničko zvanje, on mu je davao duhovne vježbe nakon mature (Šeper ih je obavljao zatvorene tamo u jednoj sobici u Palmotićevoj 31) kada se definitivno odlučio za svećenstvo. U sjeni Srca Isusova i pod Gospinim vodstvom, kroz Marijinu kongregaciju srednjoškolača Šeper je upoznao svoj poziv, odlučivao se za nj i posve odlučio, definitivno zacrtao svoj život. Nije stoga neobično što se uvijek kasnije rado svraćao u baziliku Srca Isusova.

Oko starijih događanja

U doba kad je bio zagrebački nadbiskup, toliko sam ga puta vidio kako točno, prema zacrtanom planu, po mogućnosti u točno vrijeme, dolazi na ispovijed u novicijat DI na Fratrovac. Dovezao bi se autom, popeo u prvi kat, pošao ravno ocu ispovjedniku I. Kukuli — rektoru kuće i ondašnjem magistru novaka. Nakon ispovijedi pošao bi u novicijatsku kapelu gdje bi molio i adorirao. Prije odlaska još bi se jednom svratio ocu ispovjedniku na kratak srdačan razgovor da bi se, potom, mogao brzo vratiti svojim službenim poslovima. Odlazeći, znao bi se zadržati u kratkom razgovoru s onima koje bi susreo: redovito su to bila časna braća (Ivasić, Sabolić ili koji drugi) pri obavljanju svojih poslova. Njegov posjet, iako posve privatan i tih — gotovo nečujan da ne bi narušio novicijatsku tišinu — uvijek je bio novi poticaj novacima i cijeloj zajednici. Kad se kao nadstojnik rimske Kongregacije za nauk vjere svraćao u Zagreb, redovito bi posjetio svog bivšeg ispovjednika. Kardinal je bio jedan od onih ljudi koji cijene svoje prijatelje, vole njihovo društvo, štoviše, zahvalni su za dar prijateljstva.

U nekim posebnim prilikama, kao za blagdan zaštitnika novaka DI sv. Stanka Kostke 13. studenog, bio je naš gost u kući novicijata. Drugim zgodama u kući rezidencije u Palmotićevoj ili u kući isusovačkoj na Jordanovcu. Uvijek bi znao povesti zanimljiv i spontan razgovor o najrazličitijim pitanjima. Uvijek bi vrlo spremno i spretno odgovarao na upite koje bi mu upravili nazočni. Uvijek je u svemu tome umio stvoriti ozračje pravog odmora i lijepog doživljaja zajedništva. Svojim nastupom u svima bi ostvario blizinu; nigdje se nije osjećao neki »timor reverentialis« — bojazan zbog dostojanstva njegove osobe. Ipak, u takvim zgodama najdraža tema bila bi mu Crkva — bilo opća, bilo mjesna — i aktualnosti u njoj. Tu se znalo raspravljati o teološkim, asketskim, disciplinskim, sociološkim, ili pastoralnim pitanjima. Jednostavno, ne pokazujući se i ne nadmećući se nad bilo koga, štoviše, s poštivanjem prema svima — čak i prema onom

najmlađem — iznosio bi svoje stavove, poglede, mišljenja. Doista se može reći da je Šeper bio čovjek koji je svim bićem živio za Crkvu. Ignacijev »sentire cum Ecclesia«, ili, kako prevode moderni »sentire Ecclesiam« — živjeti za Crkvu ili živjeti Crkvu, Šeperu je bio prirodan ambijent, prostor u kome se danomice nalazio i živio, u kome se odlično snalazio, gdje mu je sve bilo blisko kao njegovo vlastito. On je nastojao osjetiti bilo ili otkucaje srca Crkve.

Kad sam mu kao zagrebačkom nadbiskupu znao dolaziti radi bilo kakva službenog posla (od njega toliko mlađi), redovito sam bio jednostavno postidjen s kolikom me ljubavlju, dobrotom i, rekao bih, poštivanjem primao. Bivalo je to u određen, unaprijed ugovoren sat. Ali tada bi se on sav posvetio svom sugovorniku kao da na svijetu ništa drugo više nije bilo važno. Nakon službenog dijela razgovora, redovito bi se zanimao za najobičnije stvari: vinograda, vrta, kuhinje... Nekom zgodom, za vrijeme takva posjeta u nadbiskupskom dvoru, dopustio je da uđe neki službenik po nekom hitnom poslu. Ne znam o čemu se radilo, ali se dobro sjećam njegove pažnje kad je ovaj nešto žurno i važno obrazlagao. Sjećam se i rečenice koju je nadbiskup bio izrekao i tona kojim je to naglasio: »Bit će onako kako sam naredio!« Službenik se nasmijeo, nasklonio i otišao. Ta i slične zgode pokazuju s jedne strane, njegovu ljudskost, ljubaznost, prisnost i poštivanje čovjeka, a s druge, njegovu nepopustljivost i autoritet kad mu je bilo jasno da se neka stvar ima izvoditi tako, a ne drukčije. Svoje stavove ili odluke nije mijenjao zbog prigovora ili da bi se nekome svidio. Svakako, nadbiskup Šeper uživao je velik autoritet koji je on na neki način nosio sebi utjelovljen. Ima ljudi čija pojava kao da zrači autoritetom. Kardinal Šeper bio je jedan od njih. Ali, rekao bih, to nije bio tek posve ljudski autoritet, koji bi Freud, Jung ili Frankl protumačili s pomoću raznih psiholoških ili dubinsko-psiholoških svojstava. Doživljavao sam taj autoritet dublje: čini mi se da je izvirao negdje iz neke natprirodne karizme koja mu je bila posebno dana, jer i u trenucima kad bi reagirao afektivno, taj se autoritet nije umanjivao.

Sjećam se kad sam kao provincijal morao poći zagrebačkom nadbiskupu po poslu koji mi nije bio lak. Dapače, gledano psihološki, taj mi je posao bio težak. Radilo se, naime, katkad o nekom mladiću koji je iz Dječaćkog sjemeništa na Šalati u Zagrebu htio prijeći u novicijat Družbe Isusove. Redovito sam se vraćao kući s dvora olakšan i radostan. Nadbiskup je imao mnogo razumijevanja. Ne sjećam se slučaja da bi tom mladiću stavljao neku ozbiljnu zapreku. Štoviše, jednom je zgodom rekao: »Božji poziv nije u našim rukama. Niti ga možemo kome dati niti oduzeti. Doduše, možemo ga zapriječiti da se ne ostvari, ali onda je naša odgovornost velika. Poziv je Božja stvar i tajna pozvanoga.« Nadbiskup Šeper shvaćao je poziv kao dio čovjekove egzistencije; dapače, kao ono sržno čovjekovo što sâm i s pomoću drugih treba da pomalo otkrije, pronađe, prihvati. Nije poziv shvaćao kao nešto što »pridolazi«, što je proizvoljno, čime se može manipulirati.

Napokon, neka bude rečeno i to da je kardinal Šeper iskreno volio Družbu Isusovu. Nije mu bilo svejedno kad su se u njoj počele događati neke njemu manje razumljive promjene. Jednom prilikom, još kao zagrebački nadbiskup, sasvim privatno, poslao je tadašnjem provincijalu Hrvatske pokrajine pisamce kao kritički osvrt na jedno generalovo pismo upućeno provincijalima Sjedinjenih Američkih Država. Radilo se o bučnoj diskusiji »de tertia via« — trećem putu u pitanju redovničkog zavjeta čistoće. Nadbiskup se bio potrudio i pomno prostudirao to generalovo pismo. Nije bio zadovoljan njegovim odgovorom pro-

vincijalima SAD. Smatrao je da P. Arrupe popušta, a da je predmet odviše delikatan i osjetljiv da bi se makar i sjena popuštanja smjela dopustiti. Čak je osobno u tom smislu pisao i ocu Arrupeu. I iz ovog detalja vidi se koliko mu je na srcu bila Družba Isusova, koliko je želio da ostane vjerna duhu Utemeljitelja i vjerna Crkvi. Vidi se također koliko je dalekovidno gledao, s obzirom na eventualne posljedice za redovništvo i na planu opće Crkve. Ali je iz toga očito i to da je Šeper bio poput hridi izgrađena nepokolebiva ličnost koja ni za čiju volju ne napušta istine, upravo prema svom biskupskom gestu: »Veritatem facientes in caritate« — istinovati u ljubavi!

S velikim zanimanjem čovjek čita onaj nezaboravni broj *Glasa koncila* (god. XXI., Zagreb, 10 siječnja 1982., Broj 1) koji je pun kardinala Šepera i ostat će u povijesti izvršna građa za studij njegova života i djela. S ponosom i ganućem ponovno se vraćam na brojeve *L' Osservatore romano* (od 31. 12. 1981; 2—3. 1. 1982; 9. 1. 1982), na — unatoč kardinalovoj smrti — svijetle stranice naše domaće Crkve i hrvatskog naroda; odličan dokaz da nismo od Boga napušteni. I *Avvenire* (od 31. 12. 1981, pa 3. 1. 1982.) i *Tempo* (od 31. 12. 1981, pa od 3. 1. 1982) o pokojnom kardinalu pišu dostojno, lijepo, pošteno. A emisije Hrvatske sekcije Radio Vatikana bile su majstorski složene, s puno duha i ljubavi (30. 12. 1981; 31. 12. 1981; 1. 1. 1982; 2. 1. 1982; 3. 1. 1982; 4. 1. 1982; 5. 1. 1982; 6. 1. 1982; 7. 1. 1982).

Ja bih svežnjic ovih uspomena na nezaboravnog velikana Crkve i hrvatskog naroda završio riječima koje mi je jučer (10. siječnja 1982.) upravio profesor López Gay Jesús: »Vjerujem da je kardinal Šeper u nebu i da nas zagovara. Ja mu se molim.«¹⁴

¹⁴ Otac López Gay Jesús, član Japanske provincije DI, profesor misiologije i budizma na Misiološkom fakultetu PUG, konzultor Kongregacije za evangelizaciju naroda i Tajništva za nekršćane, konzultor Kongregacije za redovnike. Dakako, ova njegova izjava jest i može vrijediti samo kao izraz osobnog poštivanja prema pokojnom kardinalu.